

Autobusel 3500 km läbi sõjaaegse Saksamaa

Muljeid Eesti ajakirjanike külastäigust Hohenlycheni laatsaretti-sanatooriumi

Raviasutis, kus tehakse imesid

Olime sõitmas Berliinist sadakond kilomeetrit põhjpool asuvat kuulsat Hohenlycheni raviasutust külastama, kus meile lubati tutvustada peamiselt saksasõjakirurgia meetodeid ja saavutusi. Ei ole kahtlust, et see sõit sisendas meile tõsist ja valmistumise nägema ka võidukaima sõja kurvemat külge. Valmistusime öieti sõjaväestaste maasendavale muljele ja olime seda õnnelikumad, kui Hohenlychenist lahkudes võisime väita, et kui inimesed ka kohutavaid sõjahäavu nii kehaliselt kui hingeliselt nii hästi leevendada ja ravida suudavad, siis ei ole kahtlust, et suudetakse saavutada ka nende ohvrite suur eesmärk — inimkonna uus ja õnnelikum tulevik.

Juba esimene mulje Hohenlychenist oli ilus. Pärast huvitavat sõitu Põhja-Saksamaa põldude ja asulate vahel pöördusime suurelt teelt kõrvale ja saabusime pargitaolises metsalukas peituv majadegrupi juurde. Meid tervitas ja võttis vastu nooruslik ja sportliku välimusega tülemarst, kes juhtis meid saali kuhu ilmus mõne hetke pärast ka sanatooriumi juht professor Gebhardt. Energiilise ja jõulise välimusega teadlane, keda ootas juba lennuk tähtsaks reisiks, leidis mõne hetke aega tema poolt juhitava asutuse tutvustamiseks ja oli iseloomulik, et ta seda algas sõnadega: „Mu härrad, mida te siin näete ja kuulete, ei ole midagi harukordset ja erakordset teiste Saksamaa haiglate hulgas.“ Ja meie võisime oma ringkäigul ise kogeda, et Hohenlychen ei esitanud oma väliseis võimalusis mingit ülimoodset saavutust haiglate arhitektuuri või raviaparatuuri leituduste alal, kahtlemata on Saksamaal palju moodsamaid ja paremini sisustatud raviasutusi, kuid Hohenlycheni omade tuuma, mida professor Gebhardt väljendas nõuandega, mida antakse sõjas vigastatud sõduritele haiglasse saades — ja see on: „Oled sa kaotanud jala, ära kaota siis ka pead!“

Ja selle ülesande täitmisel, vigasta-

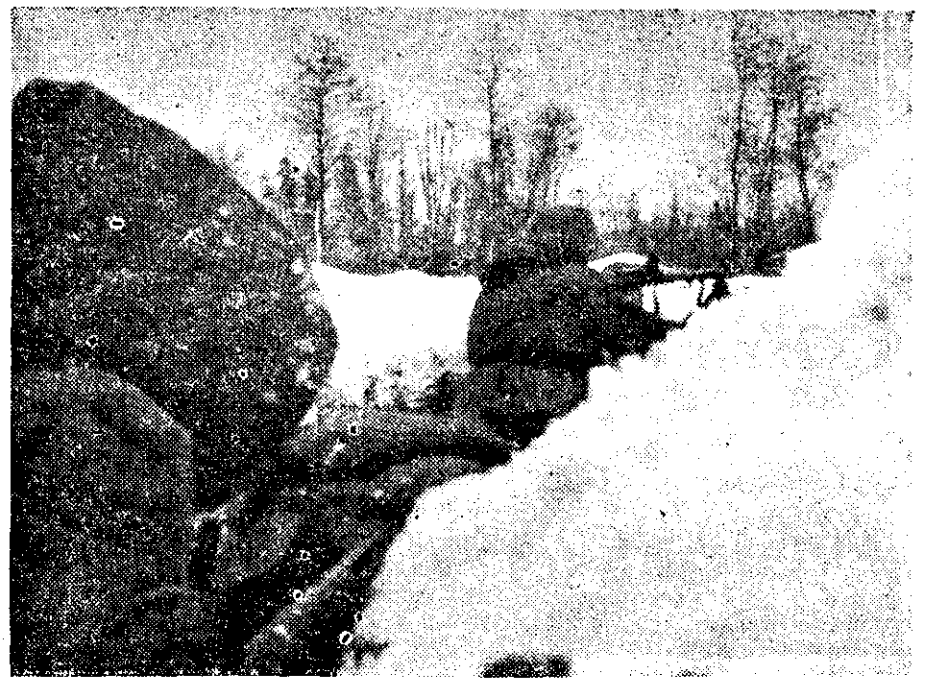
tu hingelise tasakaalu taastamiseks, on Hohenlychen saavutanud suuri tulemusi. Ei ole kerge sõdureile, kes kae või jala kaotamisega tunneb end kõlbmatuna uuele elule, sisendada uut elujulgust ja tõendada temale pärast vigastuse ravimist, et ta suudab olla veel kasulik endale kui ka oma rahvale. Kuid see ülesanne on seda tänuhikum ja vastavam aja suurtele nõuetele. Vigastatu juhtimist uuesti ellu, talie uue usu ja julguse andmist oma võimistesse, juhatamist ja kohendamist uutele tööaladele kui seda nõuab vigastus ja ennekõike hingelise tasakaalu leidmist pärast läbi elatud valusid ja kaotusi, seda taotleb Hohenlychenis. Ühe kõrvalse näitena, et Hohenlychenis ka neid eesmäärke haavatute ravimisel täiesti saavutatakse, võis professor Gebhardt esitada meile juba samas saalis kus ta meile kõneles: see saal oli ehitatud ja sisustatud haavatute poolt, kes pärast paranemist uute tööriistade kasutamise ja õppimise kaudu tundsid ärkavat uut elujõudu ja loomistahet. Saali taotud rauast sambailustused ja uksehinged olid valmistatud sõduri poolt, kes ilagi varem ei olnud teinud rauatööd, ja sama lugu oli ka teiste saalis nähtavate esemetega. Need olid valmistatud meeste poolt, kes töö ja loomise kaudu otsisid ja leidsid endale rakendamisvõimalusi ja julgust ja usku edasiseks eluks.

Pärast professor Gebhardt'i neid seisujuhatajaid seletusi asusime tülemarsti juhatusel ringkäigule raviasutuses. Hohenlychenis teostatakse sõjakirurgia kõige mitmekesisemaid operatsioone ja ja neid vigastatud liikmete ravimise meetodeid nägime hulgaliselt skeemidelt ja valguspildidelt. Purustatud luude taastamiseks kasutatakse viisid, vigastatud lihaste parandamine ja täiendamine mujalt liikmetest opereeritud lihastega ja palju muud operatsioone, mis võimaldab nii kergesti meele ei jää, neid nägime nii pildil kui ka juba paranenud haavatutel. Haigla, mille mahutus-

võime on tuhat voodit, ja kus on ravimisel patsiente tavalisest rindesõdurist kuni riigiministrini, nagu meile tähendati, läbikäigust ja töö intensiivsusest andis meile põgusa näite ütelus, et ainult kipsi sidemete jaoks tarvitatakse haiglas tonnide viisi. Operatsioonid saali lähiselt, kus nägime skemaatilisi kujutlusi operatsioonidest, juhiti meid alakorrale palatitesse, kus nägime juba paranenud haigeid ja tervenenuid, kelle paranenud liikmeid halastajad vastava sihtvõimlemise ja masseerimisega harjutasid ja tugevdasid uuesti ravimiseks. Just järelelvi pärast tegeliku haava parandamist sihtvõimlemise ja masseerimise kaudu on ka üks Hohenlycheni erialasid, kus on saavutatud häid tulemusi. Vigastatud liikme uuesti tarvitama õpetamine masseerimise ja võimlemise kaudu osutub haavatule vähemalt samatähtsaks kui tema haavagi parandamine ja selleks pühendatakse Hohenlychenis palju vaeva ja tähelepanu. Missuguseid tulemusi sel alal saavutatakse, seda tõendati meile võimlemistunnis, mida meil võimaldati pealt vaadata ja kus võimlejaiks olid mehed, kes olid kaotanud lahinguis oma ühe jala. Otse uskumata oli näha, kuidas need mehed sooritasid mitmesuguseid harjutusi riistadel ja matil, jooksid ja hüppasid ning ei väljendanud ainult ülesamist oma raskest kaotusest vaid ka jätkuvat elurõõmu ja julgust. Nad kõik suutsid hüppata isegi kõrgust üle ühe meetri ja nende kaughüpetele üle mitme mehe pani krooni nende ühekäeline õpetaja, kes sooritas selle puhtalt ja eeskujulikult.

Loomulikuna tundus, et kõigi selle tähelepanu juures haiglate õigele ravimisele ja kohtlemisele, haigla olnas ka eeskujuliku ja huvitava raamatukogu haigetele ja tähelepanudava spetsiaalraamatukogu arstidele. Edasi juhiti meid hoonete teises kompleksis asuvasse suupelasseini, mis oli korralike mõõdetega isegi spordivõistluste pidamiseks. Basseini asus klaasist seinale ja laega ruumis, mida võidakse suvel ka kõrvaldada ja muuta seega vabaõhu basseini. Tema iseloomulikeks oli aga üks eraldatud osa, kus alg surumisega yelt üles juhiti, mille tõttu vesi näis nagu keevat ja kus on võimalik ravida ja ka supelda haigeil, kes nagu mõnesugused halvatushaiged, ei oma täit liikumisvõimet.

Edasi külastasime siis haigla töökoja, kus seda nii võib nimetada selle tõttu, et paranenud haavatud seal töö ja tööriistade kasutamisega kogevad, et nad hoolimatama oma vigastusest on suutnud veel töötama ja looma. Töökoja juhatajaks oli insener, kellega vesteldes ja tema tööst, kogemustest kuules, tedi küll aga rohkem patiholoogiks tuli tunnistada, kes oma õpilastele sisendab uut elujõudu ja tööndu. Töökoja töötas parajasti hulk haavatud sõdureid, kes saagide, peitlite ja muude tööriistadega töötasid vastavalt oma vabalt valitud tööülesannete kallal. Seal nikerdas jala kaotanud esimese klassi raudristi kandev idarinde sangar peitliga mingit lambijalg, seal saagis teine kae kaotanud rindesõdur niugit keerulist kujundit lauafükikesest. Töökoja oli tulvil tööhääl, aga veel rohkem tulvil indu ja tärkavat elujulgust ja jõudu. Ja nagu töökoja juhataja jutustas, valitseb invalidide hulgas suur huvi

Eesti SS-vabatahtlike brigaad bolshevismivastases võitluses
Kunilpilduja julgestab Eesti SS-vabatahtlike edasi liikumist. Mehed tõotavad end hüpelega edasi.
SS-sõjakirjasaatja Hoffstätter.

töökoja vastu, et seal proovida oma võimeid ja töö kui ühendava lüli kaudu leida tagasi teed ellu ja tegevusse. Veel külastame haigla laagrit, kus paranenud sõdurid enne oma rakendamist uut kohtadel, elavad sõjalise distsipliini all. Laagris oleku ajal nad saavad veel tarvilikku järelelvi ja valmistuvad pöörduma tagasi ellu, kas sõjaväeteenistuses, kui nad veel selles kõlvulised, või siis mõnel muul alal, kus nad saavad olla kasuks ühiskonnale ja rahulduseks endale. Pärast ringkäiku sõime sõduritega üheskoos lõunat ja võisime veel nendega isiklikult vesteldes, veenduda, kuidas nad elurõõmsatena ja julgetena

vaatavad tulevikku ja nii kehaliselt kui hingeliselt tervenemist lahkuvad Hohenlychenist. Seda kiinnitas meile ka veel meie emakeeles üks ümberasunud rindesõdur eestlane, keda kohtasime Hohenlychenis, ja kes küll kolm korda haavata saanud oli kaotanud ka ühe jala, kuid kuugeltki veel mitte oma head tuju, vaid tulvil noorustuld ihkas veel tantsimagi.

Nii lahkusime Hohenlychenist, kus olime kartnud kohata kurbust ja valu, mida sõda nii ohtralt üksikuile ja tervele rahvale kanda annab, just kõige rohkem kannatanute ja kaotanute poolt julgustatult ja tugevdatult.

Eesti rindeõdesid Eesti SS-brigaadi juurde

Kindralinspektori tunnustavaid sõnu meie rindenaistele

Möödunud nädala lõpul toimus kindralinspektor Sooda juures vastuvõtt eesti rindeõdedele. Kindralinspektor rõhutas oma sõnavõtus rindeõdede enastalgavalt tööd ja soovis neile edaspidiseks tegevuseks raugematut jõudu. Peaegu kõik vastuvõtul viibinud rindeõded olid oma kutselal laulauslikku praktikalt. Seni on nad töötanud pidevalt 2 aastat idarindel mitmeis haiglas, enamiku ajast Eesti otsest läheduses. Kaks neist on töötanud varemalt isegi sanitaarkompaniis, kus tavaliselt rindeõded ei teeni.

Kuna eesti rindeõded seni töötasid organiseerimatu, on nüüd kindralinspektori algatusel ja kokkuleppel vastavate saksasõjaväevõimudega läinud korda osa eesti rindeõdesid koondada ning need rakendada kohe teenistusse Eesti SS-Brigaadi juures. Kindralinspektoril on lähemas tulevikus kavalsid koondada ja rakendada Eesti SS-Brigaadi juurde kõik eesti rindeõded.

Oma pika rindepraksise vältel on tulnud õdedel paljud raskusi läbi elada, kuid see on sepistanud neist vaprad ja julged eesti naised, kes alati on valmis rõõmuga jätkama vastuvõetavast tööst rindeõdedena. Nad olid esimesed pioneerid, kes juba 2 aasta eest asusid vabatahtlikult tööle rindeõdedena, et anda oma panus kodumaa vabastamiseks ja enamluse hävitamiseks. Kindralinspektori tunnustavate sõnadega

asuvad need tublid naised nüüd jällegi rindetulle, aitama meie vapraid rindevõitlejaid.

Marie Raju-Mekin, Reet Raju, Helene Raju-Maks, Leida Kirpson, Leida Narva ja Helme Elango on rindeõded, kellel kõigil on poolteist kuni kaks aastat rasket teenistust rindeõdena seljatanud, kuna Juuli Metsmaa asub teenistusse esmakordselt. Eespool nimetatud 6 rindeõde on töötanud kogu aja rindelähedastes haiglas vaenlase tule all. Eriti on neile meelde jäänud rasket tõrjelahingut möödunud aastal Leningradi lõigus, kus nad töötasid haiglas vaenlase otsesest tulevõlvatuses. Kahel neist, Leida Kirpsonile, kes on populaarne öde Erika nime all, ning Helme Elango'le, annetakse ka Idamedalid.

Vaprad õded on korduvalt vaadanud surmale sõna tõsisest mõtte silmasest vaenlase tule all töötades on neid sageli päästnud un. sõdurid. Eesti rindeõdedele ei ole võõras ka sõdurikodu ja kindluspunker. Nii mõnigi kord on tulnud haavatuid võitlejaid abistada punkritesse ja barakkidesse rajatud sidumispunktid, kus ümberringi lõhkevast vaenlase mürsud ning samasuguseid sajab kaeia ka ülevaalt — lennukeilt. Kuid kõik see ei ole heidutanud julgeid rindeõdesid ja rõõmsa meelega asuvad nad jällegi oma raskete kohustuste täitmisele.

Maatöölaagri noored lahkusid

Kuulise pühade puhkuse järel sõideti südamluke tervituste saatel tagasi Saksamaale

Õul vastu esmaspäeva sõideti tagasi Saksamaale noored, kes viibivad seal seis noorte maatöölaagris õppimise eesmärgil ja veetisid nüüd kodumaa kuusajalise pühade puhkuse. Üldse asus teele üle 30 noort, kusjuures juhtideks on poistel E. Tarius ja tütarlastel prl. Opik.

Noored kogunesid Tallinna juba laupäeval ning pühapäeval oli Eesti Omavalitsuse juhi poolt korraldatud neile lõunasöök „Estonia“ Valges saalis.

Lõunasöögist võtsid osa E. Omavalitsuse juht dr. M. A. e, kindralinspektori noorte-osa-konna juhataja B. G. u. n., propaganda-osa-konna juhataja kolonel-leitnant B. a. d. e., põllumajanduse osakonna juhataja B. e. r. g., osakonnajuhataja peatoimetaja H. P. e. t. e. r. s. e. n., Eesti Noorte Peastaabi ülem K. a. l. k. u. n., E. Noorte peastaabi osakonna-juhataja ja teisi kutsutud külalisi.

Pöördudes noorte poole lühikese sõnavõtte, tähendas E. Omavalitsuse juht dr. M. A. e, et noored, olles võõrsil ja tundes kohtajast, õpid seda enam hindama ja armastama oma kodumaad. Ta soovis, et nad oleksid tublid eestlased, ja rõhutas, et nii eesti kui ka saksa noored võitlevad ühiselt tuleviku eest ja pärast sõja lõppu just noored on need, kes ehitavad üles seda tulevikku.

Seejuures võttis sõna kindralinspektori noorte-osa-konna juhataja banaführer B. o. g. u. n., andes noortele üle kindralinspektori SA-obergruppenführer Litzmanni tervitused ja parinad soovid, kes ise oli tähtsatud koosviibimisest üsna võrmas. Kindralinspektori esindaja tõstis esile noorte otsust end edasi harida põllu- ja kodumajanduse alal, et siis

kodumaaale tegesitulekul kassa aidata tugevdada valli ida ja selle mõjude vastu.

Ta märkis, et sõdurimõõga kõrval just talupoeg kõige paremini aitab oma rahvast ja kultuuri. Noorte ralenduse üheks suuremaks võtteks on eesti ja saksa rahva teineteise tundusõppimine, mis on eelduseks vastastikkõrks leppupidamiseks. Lõpuks ta soovis noortele kindralinspektori nimel edu ja rõõmu nende rakenduse lõpetamiseks.

Viimaseks võttis sõna Eesti Noorte peastaabi ülem K. a. l. k. u. n., kes rõhutas noorte tublidust ja julgust, mida nad on üles näidanud seni sooritatud laagriajooksul, ning soovis, et nad loiaksid Eesti nime kõrgel ja pärast oma ülesande lõpetamist teieksid tervetena kodumaaale tagasi.

Pärast lõunasööki viibis osa noori õhtusel teatritendusel ning asus siis õssel heas meelelooga teele õppimist jätkama maatöölaagris, mis asub Alam-Sileesias.

Esimene naimetsateadlane

Hiljuti kaitses oma diplomitööd endine metsaosa-konna üliõpilane Zoja Raskazov teemal „Viljandimaa pargid ja nende dendroloogiline koosseis“. Z. Raskazov tunnustati ülikooli lõputunnuks cum laude.

Z. Raskazov on esimene naissoost diplomeeritud metsateadlane, kes on lõpetanud Tartu ülikooli metsateaduskonna täieliku kursuse.

JÄRVA TEATAJA Nr. 6

Laupäeval, 15. jaanuaril 1944. a. Lhk. 2

Kust tulevad USA lennukikandjad?

Kahe aasta vältel uputasid jaapanlased 27 lennukikandjat, neist üle poole viimase kolme kuu võitlusis. Kuna Ühendriikidel oli sõja puhkemisel ainult 8 lennukikandjat, siis on õigustatud küsimus, kust nad selle võrdlemisi lühikese aja jooksul said nii palju uusi lennukikandjaid. Alljärgnev artikkel annab sellele vastuse.

Washingtoni mereväeringkonnad tegid oma ofensiivi algul käesoleva aasta oktoobris kindlaks, et Ühendriikide laevastik omab 40 uue lennukikandjaga võtme probleemide lahendamiseks, mis tal esinevad Vaikses ookeanis. Ühendriikide lehtedes võib näha jonnistust sellest oletatavast „lühitungima tuat õhuvarust“, mis moodustatakse neist lennukikandjast kõigi maabumisooperatsioonide puhul.

Kust saadi siis need 40 lennukikandjat Ühendriikide laevastikule? Juba sõja puhkemisel Ühendriikide ja Jaapani vahel oli Ühendriikidel ehitusel 12 „Essex“-klassi lennukikandjat. Esimeste kaotuste järele tehti kohe korraldus alustada veel 20 lennukikandja ehitamist samast tüübist, mille toonaas seniselt 25.000 tõi 26.500-le. Edasi määrati osa 17-st ehitusel olevast „Cleveland“-klassi ristlasejast ümberhitamisele lennukikandjaks. Kõigi mõeldavate vahendite kasutamisele võtmisel

suudeti rida neist kergeist lennukikandjast, mis opereerivad koos lahingulaevade ja ristlasejatega, vahepeal valmis ehitada.

Neile lisanevad veel niinim. „konvoi-lennukikandjad“, mis ehitati ümber kaubalaevadest. Mõned neist olid valmis juba Ühendriikide sõttaastumisel. Esimesena ehitati ümber 8000-t kaubalaev „Long-Island“. Peale nende ehitati lennukikandjaks ümber veel teisi kauba- ja tanklaevu. Tavaline lennukikandja tüüp Ühendriikide laevastikus on 16.000—17.000-tonnine. Need konvoi-lennukikandjad pole oma väikeses kiiruses ja nõrga allveekaitse tõttu torpeedode vastu kuigi kohased opereerimiseks koos raskete sõjalaevadega. Seda enam sobivad nad aga vägedele sõjamaterjalide konvoide saatmiseks.

Jaapani andmete järele on uputatud lennukikandjate hulgas niihästi kiirõid tüüpe kui ka konvoi-lennukikandjaid. Ja kui jutukas mereminister Knox veel hiljuti kiitles oma 40 lennukikandjaga, siis peab ta nüüd tunnustama, et peagu pooled neist on uputatud.

Jaapani sõjalaevastikul oli selge, et Ühendriikide laevastik pidi nüüd lõpuks ometi ületama Jaapani eelpositsioonid, et jõuda jaapanlaste keskpõsitsiooni ette Vaikses ookeanis. See kesk-

positsioon asetseb ameerika ajakirjanuse arvamise järgi Karoliini saartegrupi Truki saarel, kuna Bismarcki saared koos Rabauliga ja Marshalli saared Jaluitigi kuuluvad esimesse kaitseliini. Neist kaugemal on jaapanlased kindlustanud end enne inglastele kuulunud Saalomoni ja Gilberti saartel.

Kuna Washingtoni mereministerruum ikka veel kangekaelselt vaikib kaotuseist Bougainville'i saare juures, siis valmistatakse Ühendriikide avaliku arvamist Gilberti saarte puhul juba varakult ette suurtele inim- ja laevadekaotustele. Midagi lähemat ei ole mereminister Knox rahvale seni veel avaldanud.

Esmaajones püüab Knox varjata nii paljude lennukikandjate uputamist tihe- da looriga. Vastasel korral peaks ta ju tunnustama, et Jaapani sõjalaevastik on tal lõõnud juba käest selle „Vaikse ookeani võtme“, mida Ühendriigid arvasid enda käes olevat. Kõige iseloomustavam seejuures on aga, et jaapanlastel ei tarvitseunud seni veel võitlusesse paisata oma lahingulaevastiku peajõudusid, vaid nad andsid ainult oma mere-õhujõududega raskeid lööke Ühendriikide laevastikule, mida oli Pearl Harbouri järele oluliselt uuendanud. See asjaolu on jaapanlastele suureks soodustuseks nende tulevasis võitluses Vaikses ookeanis.

Punaväe metsikusi 1941. a. suvel

Viru-Kabalas

Mälestused, mis jäävad eesti rahvale igavesti hoiatuseks

2.

Nii jõudsi meid pärast pingutatavat teekonda Karukõrtsi juurde, kus paistis olevat mingi suurem staap. Meid viidi sinna kõrtsi sauna taga asuvasse riistkabinetti, kus asusime paari heintega kaetud kähkise juurde. Melle tõttu, et sinna tuleb oodata tulemuste otsust.

Vihma sadas ladinat. Olime juba läbi-märjad ning lapsed lödisedid lausa külma kähk. Kuid varju polnud kustki leida. Ohtu eel toodi meile liuks veel 12 inimest, kes olid kinni püütud Kabala asunduse taludest. Viimaste hulgas oli ka paar halli tudkest, kes ei osanud kuidagi selgusele jõuda, mis-pärast neid nii viitsutati ja surmaga äh-vardati.

Õhtul hakkasid lapsed jälle teravast näi-jast ähvida. Kuid nütud laste emad pöördusid punasõdurite poole palvega leiba anda, vastasid need, ise hooliga süües: „Mulda võib minna ka ilma, et pruugiks kõhtu täis õigdal“.

Vastu õdd muutus tuul koos vihmahoo-gudega veelgi tugevamaks. Liuks kõigile nalle kannatustele hakkasid õhsti veel müri-sema punaväelaste kahurid, kuna nende pataril asus umbes 100 m kaugusel meist. Vingudes lendasid mürsud üle meie peade ja lõhkesid kuskil eemal. Nütud hakkasid ka saaks suurtükiväe mürsud lõhkema eemal metas. See kõik ajas naised ja väikesed lapsed kibedalt nutma ja mürsuplahvatustel kiljuma.

Hommikupoole õdd jäi siiski pisut vaik-semaks. Kuid siia hakkas kuulidama staabi poolt kogupauke, mis sundis meid küsi-ma, — mis on seal lahti? Selle lahenda-miseks pöördusime ka valvurite poole, kuid need väikisid salapäraselt. Lõpuks üks noor valvor soostas meile: „Seal lastakse maha

oma mehi, kes lahingu olukorras ei täitnud kähke.“

Pikkamisi venis aeg. Narvid kippusid juba üles ütlema ning võib-olla oli mõnigi meist juba hullumeelsuse äärel, kuigi kõik püüdis vapralt taluda kõiki neid raskesti ning välistelt jääda rahulikuks. Kõnutasime nii juba teist päeva ilma sõmata riistkabi-napõlled kähkiste juures. Olime viimase kahe päeva ärevate sündmuste tagajärjel sedavõrd läbi küpsenud, et ei tundudki enam erilist nälgia. Seevastu aga kannata-sid väikesed lapsed sõmataoleku tõttu jälle seda rängemini.

Mida enam aeg keespäeva poole kaldus, seda enam paistis, et punaväe komandörid muutuvad närvilisemaks. Pealegi võib märgata, et lahingumüra hakkas jälle lähenema. Õli kindel, et meie saatuse lahenduses pidi nütud seiguma kõige lähemal ajal.

Nii oligi — keespäeval käsutati meid jällegi rivisse ning teekond võis jätkuda. Seda siiski ei sõndinud, vaid pidime veel ootama poolteist tundi tugeva vihmahoo all lagedal väljal. Kaalimisel oli nimelt punaväe komandöride poolt — kas mitte lapsi, keda oli meie hulgas kogunart 7, ja osa naised saata teele autoga. See oleks tähendanud aga laste lahutamist perekonda-dest võib-olla igaveseks ajaks. Seepärast oli päris hea meel, kui lõpuks ometi selgus, et staabis valitseva segaduse tõttu autot siiski ei saa ning kõigil tuleb jätkata teekonda jalgal.

Teekond viis meid jälle läbi põhjatult porise tee ning sihiaks paistis olevat Uljaste järve piirkond. Teel tuli meie vastu puna-väelaste kolonne, kes kõik ilmse vaenulik-kusega vahtisid meid. Mitmel puhul peata-

sid meie saatjaid poltrunkid ja komandörid ning avaldasid neile toore sõimuga, mis-pärast ometi meid — banditeid — veel veetak-se ringi, sest ainna õige asi olevat meid ot-semaid maha lasta.

Enne Uljaste järve äärde jõudmist toodi meie grupi juurde veel kaks raudteelast, kes olid võetud kinni raudteel. Kui siis meie valvurid küsisid raudteelaste tootjate käest — mis nendega peale hakata, siis vas-tasid need ühe tooniga — „eks ikka maha lasta koos teistega!“.

Uljaste järve äärel, majade vahel, oli kitsal, porisel teel tekkinud suurüükiväe ja jalaväe liikumisel ummistus, mispärast meil tuli seal mõni hetk paigal seista. Nütud tek- kis meie juurde üks komandööre, nähtavasti patareidülem. Otsemaid hakkas ta nõudma meie valvameeskonna ülemalt, et tema kä-sul ja vastutusel tuleks meid kõiki samas järve kaldal maha lasta. Iroonisevalt tä-hendas ta veel seejuures: „Las sakalased siis näevad oma silmaga, kuidas nende ban-döörid ujuvad järves, kui nad kunagi peak-sid jõudma siiaama.“.

Meie valvameeskonna ülem valdis tema nõudmisele ägedalt vastu. Lõpuks läks nendevahel valdus veel sedavõrd talleaks, et mõlemad haarasid korraaks juba revolvi-ri järele, kuid siiski omavahelist tõlgetamist ei tekkunud. Lõpuks liikusime ometi edasi mõõda metsateed Sonda jaama suunas.

Umbes 2 km enne Sonda jaama, ühel metsasihil, käsutati meid kõigil seisma jääda ning seali pikuti sihti üksikute kõrvale istu-ma, seejuures tuli istuda seljaga kuulipi-dujate poole. Inimesed olid kõik äärmusest tüdinud ja mahalingemiseni väinud, mispärast ka surmale vaadati silma juba täieliku ükskõiksusega.

Meist vähe eemal asustasid kuulipildu-rid meie valvurite ülemaga. Siis tõstis ko-mandör juba käe. Oli arvata, et iga hetk võivad alustada ragistamist ülesseatud kuul-pildid, kuid siiski ei tulnud meile keskele sorma. Minutid paistsid igaviku pikkustena. Mõtted jooksisid haruldase kiirusega ning mõõdunud elupäevad kajastusid hetkelistes mälestustes.

Siis kõlas venekeelne käsklus: „Jätkat!“.

Nütud tuli komandör meie juurde ja tä-hendas suuremeelselt, et ikkagi haistab seekord meie peale, kuid siiski ainult selles kindas lootuses, et kasvatame omad lapsed komandöriks vaimus ning saame võitluma komunistliku korra eest viimase veretilgani.

Nütud praevatas ka juba Sonda jaama juures rida mõrskke ning punaväe osadel jatkus kiire teganemine ida suunas. Ka meie valvurid läksid nütud oma teed ja jätsid meid sinna paika maha. Olles vabanenud valve alt, liikusime nütud kõik koos läbi metsa Sonda jaama lähedale metsavahi talu. Meie õnnetuseks oli parajasti seal rüüstamas üks punaväelaste saik. Ning jällegi sattusime nende kätte. Meid paigutati valve alt eluruumidesse ning meil kästi jääda paigale lahingu lõpuni.

Kui siis punaväelased olid läinud jälle oma teed, hakkasime ringi vaatama, mis oleks võimalik sealt baidida toidupoiat. Vähe seda küll oli, mis veel leidis talu ruumides pärast punaväelaste rüüstamist. Seegi vähegi aga maitses meile kõigile pi-rast raki päeva kestnud nälgimist lausa meesroona. Eriti tundsid headmeelt toidu üle lapsed.

Et jätunud enam sinna ka paigale jääda ja nii jooksime läbi vihmajärgu paar kilo-meetri Sirka poole ning jõudisime õhtuks Jalasto metsavahi taluni. Seal võeti meid talurahva poolt soojalt vastu ning nütud alles sigines meie tunne, et siiski oleme pääsenud.

Kuni lõpuks 10. aug. sealt liikusid läbi esimese saake väeosad. Selle päeva viibi-sime siiski veel kohal ning alles 11. aug. hommikul hakkasime liikuma Viru-Kabala poole, et jõuda koju. Olime pääsenud sur-mast ning endale tundus otseku oleks tõus-nud unesti ellu...

Meie vabatahtlikkude tänu Järva noortele

Eesti rindevõitlejatel saabus Järva-Jaani õpilastele tervituskiri

Möödunud jõuludeks valmistasid Järva-Jaani kodumajapidamiskooli õpilased eesti rindevõitlejatele hulk kingituspak-kesi, mis igaüks sisaldasid maiustusi, kujutud eesti värvides sooja salli ja tükitud tubakakoti. Kingituspakikesed lähetati pühadeks ERÜ kaudu rindele. Neil päevil saabus ühelt eesti vabataht-likkude üksusel koolile alljärgnevat tänu-kiri:

Idarindel, 1. 01. 1944.

Järva-Jaani kodumajapidamiskooli juhatajale.
Oma üksuse nimel avaldan Teile ja Teie

kooli õpetajatele ning õpilastele meie saa-detud jõulupakkide eest südamelikku tänu.

Kodumaast kaugel viibijatele on niisugune meeleolustus alati rõõmustavaks sünd-moseks. See on nagu värvendav tuulepu-hang kodunurmedelt, mis ühendab meeleola ja annab uut jõudu kodumaale kaitsmiseks.

Kui meie teame, et kodumaal viibijad meid mees peavad ja toetavad, siis jätka-mes julgusti võitlust ka saabunud uuel aastal. Soovime Teile kõigile õnneliku uut aastat!

O. SOOTS

Koidula mälestamisõhtu Paides ja Türil

13. jaan. toimus Paide Rahvamajas „Puhkus ja Elurõõmu“ Paide keskos-konna korraldusel Koidula mälestus-õhtu, millest erakordselt arvukas osa-võtjate hulk tõendas sooja suhtumist sellelaadiliste ürituste ja eriti Koidula mälestusküsimuse vastu. Õhtu avasõna ütles kohaliku gümnaasiumi õpetaja pr. E. K. J. ja, millele järgnes ulatus-lik ülevaade Koidula elust ja loomingu-st ajakirjanik O. Kuningalt. Dek-lamatsioonide ja melodeklamatsioonide Koidula loomingu esitajad näitekunstnikud pr. ja hr. Türk ning pr. J. Annus, kusjuures klaverisaade oli hr. J. J. handilt. Õhtu kaunistavaks osaks kujunesid Koidula laulud, mida publiku üldise vaimustuse saatel esi-tasid sopran Helmi Niglas-Betlem ja klaveril Elsa A. Vesson. Publiku tungival soovil tuli Niglas-Betlem an-

da lisapala, milleks valis Riho Pätsi meeleoluka „Kiisu unelaulu“. Lõpuks esitas mag. B. S. õ. t. huvitavaid kat-keid Koidula ja Kreutzwaldi kirjaveh-tustest, mida illustreerisid pr. ja hr. Türgid, kes võrdlemisi loomutruult ke-hastasid Lauluisa ja Kirjaneitsit.

Õhtut võiks pidada kõigiti õnnestu-nuks, kuigi küll saal end tugevasti tunda andis. Üldiselt on soovitatav sa-naseid kirjanduslikke õhtuid märksa lühendada, kuna liigne venitamine ki-pub publikut õhtu mõju kahjustavalt väsitama.

Olgu muide märgitud, et sama kava esitati 12. jaan. ka Türil seltsimajas, kuhu samuti Koidula mälestamisõhtule oli kogunenud saali täis rahvast, kes viis õhtust kaasa üldiselt häid muljeid.

V. K.

Karusloomakasvatusele taas jalad alla

Iseseisvuse ajal pöördi meil karus-loomakasvatusele suurt tähelepanu. Karusloomakasvatust Eestis oli juba hoo-gu 1925. a., mil loendati ümarguselt 2000 karusloomat. Aasta-aastalt karus-loomade arv üha suurenes ja enne enamlaste vägivaldset sissetungi ulatus karusloomade arv juba kaugelt üle 10.000. Sellest oli hõberebaseid 6500, sinirebaseid 2300, nutriaid 700 ümber ja naaritsaid 400.

Enne sõda eksporditi rebasenahad peamiselt Saksa- ja Inglismaale. Reba-senahkade-toodang oli meil ajal nii-võrd suur, et rahuldasime esiteks sise-tur tarviduse ja üle 75% nahkade-toodangust ekspordisime välismaale. Oli isegi kavatsus rebasekasvatust arendada niivõrd, et võiksime ekspordida vähe-malt 10.000 rebasenahka, ent enamlaste võimupäevad ja algav sõda tõmba-sid sellest kavatsusest kriipsu läbi.

Bolshevike ajal kannatas Eesti hõ-berebasekasvatust eriti raskelt, kuna bolshevikud põgenemisel enamiku karusloomadest evakueerisid, kusjuures paljud neist hävisid transportimisel. Narvas asuv hõberebasekasvatandus, kus praegu on 40 hõberebase ümber, on aga suhteliselt vähe kahjustatud kandnud. Praegu on Narva hõberebasekasvatandus isegi võimeline toornahku Saksumaaale eksportima, kus need peamiselt Leip-

zgis ümber töötatakse ja liigitakse.

Rebaste tootmistandusüksimuse kohali-kule hõberebasekasvatusele praegu eri-list muret ei valmista, kuna linna ta-pamaja on seni võimeline hõberebase tootmiseks väljaatama tapajätteid ja alaväärtuslikku liha.

Tootmislahingu koosolekud Ambia ümbruskonnas

Ambia jaoskonna konsulent korraldusel toimusid kelle-oleva kuu kestel rida koosole-kuid seoses eeliseva tootmislahinguga. Toimuvate koosolekute sari algab eeloleval esmaspäeval, 17. jaanuaril Rõõmsa algkooli ruumes toimuva koosolekuga. Nimetatud koosolekule järgneb teisipäeval, 18. jaanua-ril koosolek Koigi algkooli ruumes. Edasi tolmuvad koosolekud 19. jaanuaril Saksi algkooli ruumes, 20. jaanuaril Põuuna algkooli ruumes, 21. jaanuaril Jänesa Põllun-duskoos, 22. jaanuaril Kõrrevere algkoolis ja 23. jaanuaril Rava algkooli ruumes. Toimuvatel koosolekutel kõnelevad Ambia jaoskonna konsulent J. Pelter, Järvamaa veldkasvatuse konsulent A. Roosmaa ja Järvamaa sea- ja lambakasvatuse konsulent H. Pärnamägi. Kõik eelpoolnimetatud koosolekud algavad kell 19. 0.

Rakveres 10.000 elanikku

Rakvere aadressbüroo andmetel oli jaanuarikuu algul Rakveres elanikke 10.100. Kusjuures naiste ülekaal on 2.000. Väärrib märkimist, et ka oma-rikluse päevil olid naised Rakveres ülekaalus, kuid mitte nii suurelt kui praegu.

Holm — saksa ja eesti relvavendluse kangelaslugu

Kaks aastat tagasi, erakordselt paksel 1941-42. talveperioodil, õnnestus bolshevi-kele ümber pöörata Holmi piirkonnast üht Sak-sa väeüksust kavatsusega seda hävitada. Ühe kolme kuu kestnud ägedatest võitlustest panti see väeosa aga kangelaslikult vastu kõigile bolshevike rünnakutele kuni lõpuks õnnestus välja tungida bolshevike haardest. Nende kangelaste võitlustabed ja kangelas-likkust hinnati kõrgelt ka saksa väejuhatuse poolt ning tunnustusena anti neile erimärgi-

na varrakil kandmiseks „Holmi kilp“. Ja seda kannavad kõik Holmi lahingute kan-gelased nütud uhkusega.

Holm — nimetute saksa grenaderite kindluse ja ohvrioluduse täius, kes sisse-piiratud selles väikeses linnakeses Lovati ja Kuna jõgede ühtevoolumiskohal, Kalinini oblasti, vankumatus ussu võidule kangekael-selt pidasid vastu ühekiilomeetrilise läbi-mõõduga „kotis“ vaenlase tohutule ülevõim-ule pakases ja lumes ning tegid üllinim-liku võimalikuks. 105 päeva elid nad sisse-piiratud, 105 päeva varustati neid õhu kau-du, iga päev võis lõppotsus nende kahjaks langeda. Aga need kangelased ei heitnud meelt. Oma kuulsarrika ülemjuhataja, kind-ralmajor Theodor Schereri juhtimisel pida-sid nad võidurikkalt vastu selles kaitsvõit-luses, kuni nad 5. mail 1942. a. raud-se ringi haardest vabastati. Järgmisel päeval annetas Führer kindral Schereriile Tamme-lehed Raudristi Rütülisti juure, ja kindral Schereri võis komandeerivale kindralile von Arnimile raporteerida: „Führeri käsk on täidetud! Oleme pidanud Holmi enda käes!“.

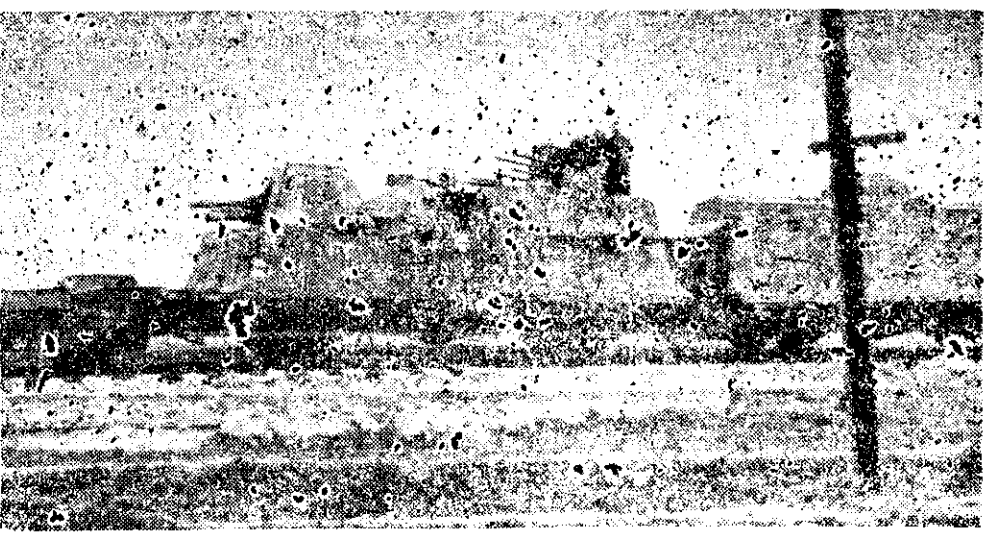
Enne seda, 20. veebruaril, annetas Führer raudse teel kindral Schereriile Rütülisti. Kaks risti viisi lennukelt alla ja läksid kaduma, kolmanda risti tõi üks transport-lennek kaasa. Kindrali staas asus ühe vare-meis hoone keldris, kus 12-ruutmeetrilisel pindalal elas 19 meest! 52- kraadine külm ja kahe meetri kõrgune lumi polnud mingi haruldus. 24 tundi vahetpidamata vahipoi-sid seisime 45-kraadise pakase käes nõudis kaitsjalt ülmad pingutusi. Sellele vaatamata tõrjuti 21. jaanuarist kuni 5. maini tagasi mitusada bolshevikot jalaväe- ja tan-kiüksusid, ja seejuures polnud Holmi gar-nisonil suurtükiväge. Kõige ägedamad rünnak-ud 1. mail, mil bolshevikud Salini isikliku käsu kohaselt pidid Holmi makuks mis mak-sab vallutama. Sel päeval 40 bolshevikot igakalibrilist suurtükipatareid süütsas tuld ja terast Holmi varemetele. Üksi saksa too-tuspunktile endise GPU- vangla juures lan-ges kolm tuhat mürsku! Kuid bolshevikud ei saanud sammugi edasi.

Eesti SS-vabatahtlikud bolshevismivastases võitluses

Igaks juhuks... Kaks eesti SS-vabataht-likku seavad oma käsigranaadid tegevus-valmis.

SS-sõjakirjasaatja Beliger

Kusjalguvagi ja motoriseeritud jõud ei suuda idas murda vaenlase vastupanu, seal rakendatakse tähtsamate vastupanupesade mürdmiseks soomustorke

PK- sõjak. Carl, Ail. (Wb)

Olgu mainitud, et Holmi vabastamise pä-rast võitlesid ka ühe eesti jälgestus-kaitse-pataljoni kaks kompaniid ja üks rühm, kes 1942. aasta jaanuaril algupäeval kodu-maalt rindele Holmi alla tulnuna ruttasid koha võitluses. Nende allüksuste juhid — major F. Robinson, major R. Marnot ja lipnik L. Allikas (kõik kolm pärit Tallinnast) — langesid siin kangelastena. Eesti vabatahtlikud vallutasid tormijooksuga rea küllasid, alates 35 km edela pool Holmi, ja tungisid kuni kilomeetrit Holmist. Eriti kuulsaks sai seejuures major Marnoti kom-pani. Nais raskete võitluste ülenähtud ülima sõduriväime eest annetatud Raudristi 4 ohvritule ja 5 sõdurile olid esime-sed, mis annetatud eesti vabatahtlikele. Koos saksa kamraadidega võitles Holmi sisse-piiratud ruumis ainukeses eestlasena va-batahtlik O. pärit Riistast. Holm jääb kõi-gi aegadeks saksa ja eesti relvavendluse kangelaslooks.

Holmi kaitsjate salarelvaks oli nende lõppematu huumor, tõestades sellega veel kord vanade soomlaste ühtust: Miles amant

humores (sõdurid armastavad nalja). Nii andsid nad muuseas välja nimetatud „kotte-taia“ saatkava, millest olgu siinkohal toodud üks näide:

„Kell 6: Suur kratus. Iivan Paku mängib laulul 17.2 em. Kella 6-7: Kerge muusika. Mängib väike orkester pak ja flak. Kella 7-8: Hommikumuusika. Iivan mängib stali-muorelli. Kella 11-12: Saated eestist. Selle vahel puhkapiilmuusi. Orkester. Stuka ja Ju. Kell 16: Timpuni-muusika. „Iivan Jultm“ rüüppörkega ja viitplahvatusega. Kell 17: Muusika kella-vie-teeke. Soistid maksim ja automaadid. Mängivad Holmi variatsioon. Kell 19: Rindeteadet ehtsa helikulisiga. Kell 19:15: Kuuldemäng Holmi variatsioon. ja elamutevalgustusest. Kell 20: Tuhad lõba-sat nooti — igapäevse midagi. Kell 22: Peite-mäng: „Kamraad, kus sa oled?“ Kell 24: Ar-mastatud saade: „Õe pole mitte ainult ma-gamiseks.“ Selle vahel: „Kuuldemäng bril-jantilutulestikust Lovati kaldal.“

JÄRVA TEATAJA Nr. 6.
Laupäeval, 15. jaanuaril 1944. a. Lhk. 3

Sordiaretaja M. Pill 60-aastane

7. jaanuaril pühitses oma 60 dat sünni-päeva Jõgeva Sordikasvatanduse juhataja Mihkel Pill, kes on meie silmapaistvaimad sordiaretajaid ja seemnekasvatuse tegelasi.

Mihkel Pillil on eriti suuri teenedid tera-viljasortide alal, milline osakond Jõgeva Sordikasvatanduses tõstab tema isikliku juhtimisel. Oles algusest peale 1920. a. asuta-tud Jõgeva Sordika-vanduse juhatajaks, on juubilar kogu aja olnud selle ettevõtte lin-geks. Jõgeva sordiaretaja 60 suuruselt sa-me ligikaudse ettekujutuse, kui märkida, et sealt on seni välja lastud 80 nnt sorti. Mõõ-dunud suvel oli seal umbes 37.000 katse-lappi, mis võeti enda alla 59 hektari maad.

Mihkel Pilli elutöö tulemusena saadud uutest teraviljasortidest võiks nimetada: Seemneviljajätkumise pööriskar nr. 46, dr. Eisenchmidt lipukaer nr. 2, 3 ja 7. Jõgeva rukis nr. 1 ja 2, Jõgeval parandatud Luunja talvisu sort, Jõgeva suvirukis, Jõgeva kahe- ja neljajahulised odrad, Jõgeva Agukar, Jõgeva Koidukaer, Jõgeva rooste-kiudlam lipukaer, Jõgeva seisukindlam lip-kaer ja Kebra seugirikas, varano ning tangua-ker. Siinkohal ei saa nimetamata jätta Jõgeva linasort Eliit.

M. Pilli aretatud uued teraviljasordid annavad umbes 5-10 protsenti suuremat saaki kui varemalt sissetoodud sordid, räh-kimata kohalikest või masortidest, mille saake neid ületavad 10-20 pros. võrra. Kui kõik meie talud hakkaksid edatpidi kas-vatama vaid järeleproovitud aretusorte, võiks ainsuiks selle võtta kaudu tõsta meie teravilja aastatoodangut kuni ühe miljoni kvintali võrra.

Klaasirohke Holland — lilled ja laste maa

Hollandit võib kahesukses mõttes nimetada klaasirohkeks maaks: esiteks hollandlaste isamaalastuse armastuse pärast paljude ja suurte akende vastu. Paljude majade ehitajad koosnevad akendest veidikeste müüridega seel. Sellele lisandub domineeriv kalduvus, kaunistada aknaid heledate, värvilistest müüride kaudu istutustega. Iga maja enam maapärase iseloomuga, külas või ka linnades väljavalat tänavatel, omab seejuures veel geomeetriliste musteritega kirjuke vööbatud luuke. Sedalaadi akendepaarsad valitsevad peaaegu kogu Hollandit. Noore linnasena imetlesin ma ühes teiste mõeldamata Nevisky prospektil Peterburi Aleksander 3. töötaja ühest ainsast peegliklaasist koosnevast akent Anitskovi püles, mida keiser eelistas võimsa Talvepalee asemel linnakorterina. Solised aknad on tänapäeval Hollandis midagi päris tavalist, ja selleks ei ole tarvis üles otsida isegi neid linnasid, kus elavad rikkad inimesed. Igat akent peetakse laupäeviti seest- ja väljastpoolt ja nihutatakse ta peeglinähtavaks; räpast akent ei taju üksi hollandi perenaine.

Hollandi teiseks klaasirohkeks omapäraks on lavad ja kaevuhooned lilled, varase aedvilja ja viinamarjakasvatuse jaoks. Selleks otstarbeks on kaetud klaasiga mitte vähem kui 80.000 hektari. Algupegi teisel pool kuulub Haarlemi tulipidekasvatuse, milline ala on Hollandi jõukama kibi linnikharastuseks. See kiht osjale algul esimesena ka klaasi all kasvatatud varast aedvilja ja viinamarjakasvatuseks. Algupegi kõrged hinnad alanestid klaasitootmise ja kaevuhoonetehnika edusammude tõttu niivõrd, et suudetud alustada ka nende saaduste ekspordiga, mis kujunes lõpuks tähtsaks teguriks Hollandi kaubanduse ja maksuabilansis. Ka Saksamaal oli varase aedvilja suurostjaks, ja Berliini kekk-turuhalli saabus seda sageli koormate viisi.

Et Holland on rikkuse maaks, märkame sellest, et kõik tema produktid, eelkõige elavik-vahendid, on kõrgevalteedilised. Amsterdamis börs on Euroopa suurimaks börsihooneks, ja iga kümneühenduse hollandlane on guldaamijonär. See moodustab rahvarvuga võrreldes kõrgema protsendi kui isegi Inglismaal või Belgias. Kui sammuda Amsterdamis pikki Herengrachtit — üks neid kanaleid, mis puudest äärestatud kallastänavatega läbib ringikujuliselt siin — siis näkakse juba majadest, et Herengrachtit nime ei ole valitud asjatult. Ehitusviis on tänapäeva jaoks vanamoodiline, ja siin ja seal on ka mõni noobel kriitiline ühe katuse alla patriitslike naabritega, kuid iga maja mõjub stiililt ja mõõdetelt eeskujuliku isiksusega läve kohal nähtamatus kirjas pakku-põhuraamatut.

Kaubandus ja tööstus annavad tööd suu-

rele osale Hollandi elanikkonnast. Põllumajandusse kuulub viimasest ainult veerand. 23.000 ruutkilomeetrist põllumajanduslikult kasutatavast maast kuulub 13.000 karjakasvatusele, 10.000 põllundusele ja aianadusele. Aialuhtuude all on kümnendik kõigest viljeldavast maast. Nisuaak ulatub aastal 30 lopeltsentnerit hektaril Saksamaa 21—22 vastu. Üksnes Taani suudab selles suhtes Hollandiga võistelda. Veisekasvatuse on arendatud nõnda kõrgele, et aasta keskmiseks piimatoodanguks lehma kohta on 3600 liitrit, niisii 10 liitrit päevas. See ei ole mingi erandaaevutuseks, vaid läbilõike omaks nagu saksa parima alpi karja juures.

Kui vaadelda Hollandi rahvastikustatistika, siis paneme imeks, et põllumajanduslikule sektorile langeb tunduvalt enam inimesi, kui võiks arvata kutselise jagunemise juures, mille puhul arvatakse ainult iseiseivaid töötajaid. Selle põhjuseks on erakordne lasterohkus maal. Ka linnad on selle poolest naabermaade linnadest kaugelt ees. Aastase sündivuse ülekaaluga 12 tuhande kohta ületab Hollandi muud germaani ja ka romaani Euroopat. See on tunduvalt kõrgem Saksamaa praegusest sündivusest ja palju kõrgem Rootsi, Norra ja Inglismaa omast. Aastal 1881 oli Hollandis 2,6 miljonit elanikku. See on kuni tänini kolmekordistunud, ulatudes 8,5 miljonile. Üksnes sündivuse üleajagi läbi suureneb elanikkond arv igal aastal 100.000 võrra.

Selle küsimuse üle oli mul huvitav vestlus ühe asjatundjaga, kes andis mulle hollandlaste sündimismäärade kohta pisutav seletuse. Niikui kalvinistide, hollandi protestantismi kaaluvama haru, kui ka katoliiklaste, kes moodustavad ülekaalu Lõuna-provintsis, huigas valitseb kuni kõrgeimate seitskonnakihtideni väli kiriklikkus. Maal on see endastõustetav, mille järelmaks on, et laste arv kuni viieaastaste piirini on loobutakse sündimistunnetustel põhjustel. Nieme, et maailmavaatelistel motiividel võib olla tugevad rahvastikupoliitilised järeldused. Sündivuse tõusul käesoleva maailmasõja eel Saksamaal olid ja samad põhjused.

Ilma suurema paradoksaalsusega võib väita, et kaks asja ärritavad Hollandi esimesel pilgul saksa külalisi: paljud suured aknad ja laste ning noorte parved tänavail. Samasugust lasterohkust olen näinud ainult Jaapanis. Ka Jaapanis kasvab neia peaaegu elanikkond, mis ulatub 75 miljonile, aastal miljoni võrra. Jaapanlane tahab poegi, kuna üksuse need on suuteliest kandma esivanemate kultust. Seeläbi kultuurest elavad eelised hinged. Ka siin on tegemist uusilma-maailmavaatelse motiiviga. Dr. Paul Rohrbach.

Elavate ja surunud luukerede maaks on muutnud India inglise plutookraadi. Sellele vaatamata jätkub neil jultumust laste end oma propaganda poolt ülistada heategijaks. Meie pildil: India asekingas (keskel) ja lady Wavell (vasakul tagapõhjal) viibivad nälgivate laste toitmise juures Kalkutta tänavat. (Weltbild.)

Luuakse rahvusgruppide usaldus-asutused

27. detsembril 1943. kirjutas kindralkomissar alla teadaandele usaldusasutuse loomise kohta rahvusgruppide („vähemusrühvuste“) jaoks.

Seega omavad Eestis asuvad vene ja rootsi rahvusgruppide võimaluse ellu kutsuda oma organeid, millised on õigustatud esindama oma rahvusgruppe saksa ja maaomaste asutuste juures.

Seega loome teed rajatud rahvusprobleemide korraldamisele, vastavalt saksa mõistetele, et igal rahvusl peaks olema võimalus oma kultuurset ja sotsiaalset elu kujundada vastavalt tema omapärale. Ühtlasi lisandub sellele põhimõtte nn. „vähemuse kaitse“, mis juba Eesti vabariigis leidis tunnustamist ja teostamist.

Teatavasti kuulub Eesti Vabariik nende Euroopa pärastõjaajastest noorte riikide hulka, kes püüdsid leida rahvusprobleemi positiivset lahendamist, ja seepärast ainukes riigina Euroopas tunnustas oma „vähemusrühvuste“ kulturomavalitsemise õigust ja andis sellele avalik-õigusliku kuju. Saksa rahvusgrupp kasutas toikord otsekohe seda

õigust. Vene ja rootsi rahvusgrupid jätsid oma kulturomavalitsemise sisseseadmise teostamata, sest leidsid oma kultuursed ja hoolikandelised vajadused küllaldaselt kindlustatud olevat kohalike omavalitsuste poolt ja oma esindajate kaudu riigikogus.

Nende kultuurilisi ja hariduslikke huve esindati veel ka Haridusministeeriumi juurde asutatud nimetatud „rahvusekretäre“ instituudi kaudu.

Oma võimuharimise järele hävitasid boiševikud Eestis otsekohe vähemusrühvuste rahvusorganisatsioonid. Kultuurühingud suleti, rahvusekretäre ametid kaotati, rootsi rahvusekretär ja rootsi kultuurühingu esimees küüditati Nõukogude siseriiki.

Kui Saksa valitsus tänapäev rahvusgruppidele võetud õigused jälle järele seab, ajale vastavas kujud, siis tehakse jälle heaks üks enamlaste poolt Eesti elanikele tehtud ülekoos. Rahvusgruppidele tagastatud rahvusõigused kohustavad neid suuremale panustele ja ohvritele saksa ja eesti rahva kõrval võitluses bolševismi vastu.

Raadio

LAUPÄEV, 15. JAANUAR 1944.

5.00 Saade saksa sõjaväele. 6.15 Põlevaunid. 6.30 Hommikukontsert (ülel.). 7.00 Põlevaunid saksa keeles. 7.15 Muusikiline hommikuvõitlus (hpl.) 8.45 Põlevaunid. 9.00 Põlevaunid saksa keeles. 9.10 Landesdienst Ostland. 9.25 Saatepüs. 11.30 Hoogsalt ja lõbusalt (hpl.) 12.15 Põlevaunid. 12.30 Põlevaunid saksa keeles. 12.45 Lõunamuusika (Riia ringhäälingu koor Teodor Kalnini juhatusel ja Riia ringhäälingu orkester Bruno Skulte juhatusel). Ülekanne Riist. 14.00 Põlevaunid saksa keeles. 14.10 Landesdienst Ostland. 14.20 Armastatud tenoreid (hpl.) 14.40 Sõjaraadiot. 15.00 Kui sõdurid laulavad (hpl.) 15.15 Valitud Saksa lihtjuht. „Eksituss korteriga“. E. Brautlahti humoresk. (Saksa keeles.) 15.30 Muusika pärastlõunaks (hpl.) 16.45 Põlevaunid. 17.00 Põlevaunid ja saatetava ülevalde saksa keeles. 17.15 Rahvalikke viise (Külakapell ja hpl.) 18.00 Noortele: „Ürgimilise võitlus“, Kaurio Hänni raamatust „Jäähmure kangela“. 18.20 Koorlaulu (hpl.) 18.30 Aja kaja ja saatetava ülevalde. 19.00 Politilise loeng (ülel., s. k.) 19.15 Rindereportaaži (ülel., s. k.) 19.30 Muusika (ülel.) 19.45 Ringhäälingu ringvaade (ülel., saksa keeles). 20.00 Põlevaunid saksa keeles. 20.15 Kirevaid helisid üldalalõppeks (Ringhäälingu tantsukapell VI. Saposchnini juhatusel ja hpl. Solistid ja koorlaulu. Saksa k.) Vaheajal kell 21.00 Põlevaunid. 22.00 Põlevaunid saksa keeles. 22.15 Eesti sõdurit. Kat.: Sõduritekvartett, instrumentaal- ja vokalistid (Helilüüdvõte 13. I 44, mgu.) 23.00 Rõõmsaid tantsurütm. (hpl.) 24.00 Saate lõpp.

PÜHAPÄEV, 16. JAANUAR 1944.

5.00 Saade saksa sõjaväele. 6.30 Hommikukontsert (ülel.) 7.00 Põlevaunid saksa keeles. 7.15 Põlevaunid. 7.30 Põlevaunid. Tähelepanu kartuli hoikukohtadele (Tähelepanu osakonna inspektor agr. Voldemar Reitan). 7.45 Väike hommikuvõitlus (hpl.) 8.30 Hommikuhääl. „Vaprus on hea, aga püsi on parem“. 8.45 Landesdienst Ostland. 9.00 Kenad asjad mis meid rõõmustavad (hpl.) 10.00 Põlevaunid saksa keeles. 10.10 Serenaad pühapäeva hommikule (hpl.) 10.55 „Keel aga laulu lõritleks...“ Põimik rahva-töölauludest. 11.30 Kammermuusika. Schubert: Klaveritrio B duur (Helilüüdvõte II. Kammermuusika-õhtul 8. I. 44, mgn.) 12.15 Põlevaunid. 12.30 Põlevaunid saksa keeles. 12.45 Lõunakontsert (hpl.) 14.00 Põlevaunid saksa keeles. 14.15 Landesdienst Ostland. 14.30 Lastele: „Ester“, Harri Haameri samanimelisele noorsooarmast. 14.50 Avamänge ja tantsu ooperist. (hpl.) 15.40 „Talveõhtud“, Friedebert Tuglas mallestateramaatust „Väike linnar II“. 16.00 Mida sõdurid soovivad (ülel., Berliini). Vaheajal kell 16.45 Põlevaunid ja saatetava ülevalde 17.00 Põlevaunid ja saatetava ülevalde saksa keeles. 18.00 Lõbi-lõige operetiist „Igavene Legend“. Muusika: Prit Ardn. Libreto: Arnold Sepp. Näitejuht: Ago Lüdi. (Kaast. „Estonia“ teatri solistid Milvi Laik, Els Vaarmann, Mari Kamp, Valentine Kusik, Riina Reinik, Aarne Viisimaa, Endel Pärn, Aleks. Mõitton, Salme Lott ja Ago Lüdi vahetusest ning Ringhäälingu ajavile orkester L. Tautsi juhatusel). 19.30 Vana tantsumuusika (hpl.) 20.00 Põlevaunid saksa keeles. 20.15 Helisev maastik (Ringhäälingu tantsukapell VI. Saposchnini juhatusel). 21.00 Põlevaun-

dised. 21.15 Tubat õhusat nooti (Ringhäälingu tantsukapell VI. Saposchnini juhatusel). 22.00 Põlevaunid saksa keeles. 22.15 Lõbus finaal (hpl.) 24.00 Saate lõpp.

ESMASPÄEV, 17. JAANUAR 1944.

5.00 Saade saksa sõjaväele. 6.15 Põlevaunid. 6.30 Hommikukontsert (ülel.) 7.00 Põlevaunid saksa keeles. 7.15 Hommikukontsert (ülel., Berliini ja hpl.) 8.45 Põlevaunid. 9.00 Põlevaunid saksa keeles. 9.10 Landesdienst Ostland. 9.25 Saatepüs. 11.30 Kerge sege (Ringhäälingu tantsukapell VI. Saposchnini juhatusel). 12.15 Põlevaunid. 12.30 Põlevaunid saksa keeles. 12.45 Lõunamuusika (Riia ringkonnapiitsei puhkpilliorkester juh. Jants Rabe, Werner Franz Kaiser kapell ja hpl.) Ülekanne Riist. 14.00 Põlevaunid saksa keeles. 14.10 Landesdienst Ostland. 14.20 Ringi ümber armastu- (hpl.) 15.30 Saade perenaisele. 16.00 Muusika pärastlõunaks (Ringhäälingu suur orkester juh. P. Karp). 16.45 Põlevaunid. 17.00 Põlevaunid ja saatetava ülevalde saksa keeles. 18.00 „Udumäe kuningas“, Lydia Koidula ballaad. 18.10 Lau- le meeskoore (hpl.) 18.30 Aja kaja ja saatetava ülevalde. 19.15 Rindereportaaži (ülel., s. k.) 19.30 Muusika (ülel.) 19.45 Põlevaunid loeng (ülel., s. k.) 20.00 Põlevaunid saksa keeles. 20.15 Saksa sõduritund (Tantsuviise. Mängib Ringhäälingu tantsukapell, juh. VI. Saposchnini). 21.00 Põlevaunid. 21.15 Igale midagi (ülel., Leipzigi). 22.00 Põlevaunid saksa keeles. Järgnevalt saate lõpp.

AMETLIKUD TEATED

TEADAANNE

Vene rahvusgruppi usaldusasutuse asutamise kohta 27. detsembrist 1943.

§ 1.

(1) Eesti kindralkomissari-piirkonna maa-ala jaoks asutatakse „Vene rahvusgruppi usaldusasutuse“.

(2) „Vene rahvusgruppi usaldusasutuse“ on algusajal.

(3) „Vene rahvusgruppi usaldusasutuse“ õigustatud vahetused, selle liikmete ring ning nende õigused ja kohused määravad käesoleva teadaande ja põhikirja (lisa) eeskirjade järgi.

§ 2.

(1) „Vene rahvusgruppi usaldusasutuse“ juhataja määratakse kindralkomissari poolt. Ta allub kindralkomissari juhatusel.

(2) „Vene rahvusgruppi usaldusasutuse“ juhataja nimetab oma kaastöölised kindralkomissari nõusolekul.

§ 3.

„Vene rahvusgruppi usaldusasutuse“ juhataja võib kindralkomissari nõusolekul nimetada riigikonna-, maakonna- ja koha-volinikke.

§ 4.

(1) „Vene rahvusgruppi usaldusasutuse“ halduskulud ja muud väljaminekud kaetakse loovadast rahvusgruppi fondist.

(2) Rahvusgruppi fondi laekuvad:

1. Maomaa valitsemise poolt antavate toetuste kohustuslike ülesannete teostamiseks vajalikud summad suuruses;

2. annetused või loovadast või oma sisestulekud korjandustest;

3. puhastulu üritustest;

4. muud sissetulekud.

(3) Kulude üle otsustab eelarve raamides usaldusasutuse juhataja. Eelarve vajab

Soome põllumajandus sõjaolukorras

Põllumajandus on Soomes üheks kandvaks majandusalaks. Põllumajanduse varad moodustavad 45% Soome rahvusliku kapitalist, sest 74% kogu rahvast elab maal ja 50% neist saab oma peatoiduse otsestelt põllumajandusest. Maa asend põhjasa tingib lühikeseks taimekasvu aja, millele lisandub veel sageli esinev külm suvel maa põhjasaades. Pikad subarktised suvepäevad aitavad siiski osaliselt külmatippe tasandada.

Lõuna-Soomes kasvatatakse raskist, suvise, otra, kaera, juurvillia, suhkrupäti ja riisikult. Edela-Soomes on aga eelistatud talinisu. Oder ja talinisu arenevad veel ka Lõuna-Lapimaal. Kogu riigi maapinnast kasutatakse 9% kultuuriliseks kasvatamiseks, kuna Saksas on vastav protsent 60.

Peamiselt rajaneb Soome põllumajandus väikealunditel. Sajandi vahetusel toimunud agraarreform tegi lõpu renditalude süsteemile ja praegu on 90% kogu kasutatavast põllumajanduslikust maast talupoegade käsutuses omandi alusel.

Viimaste aastate uskorraldustega on põllupind laienenud uudisraa arvel. Loomade arv on aga sõja kestel tunduvalt vähenenud, eriti lamaste, sigade ja kanade osas. 1931. a. esimeseks veerandiks suudeti küll osalt noorloomade intensiivse juurdekasvatamisega taaskaloni saavutada. Küllaltki olulist osa Soome loomakasvatuses etendavad põdrad, kellede arv samuti pidevalt langeb.

Rahva toitlustamise rahuaastate pingutuste tulemustena, kaeti juba Soomes 80% leivavilja tarvidusest omatoodanguga. Sõja-aastad andsid siin aga jällegi tugeva tagasi. 1942. a. oli leivavilja netotoodang 426.000 tn, mille juures 236.000 tn tuli sisestada. Lõuna-Soomes, kus kasvatatakse suhkrupäti, on samuti selle kultuuri tagasi-märgetav. Kui varemalt oli suhkrupädi all ca 5000 ha, siis viimastel aastatel ainult 2500 ha. 1942. a. valmistati 60.000 tn suhkrupäetist 5800 tn toorsuhkrut, mis ei kata aga piiratud tarvidust ja puudujääk tuleb täita impordiga.

Rasva ja lihatoodang on samuti vähenenud. 1942. a. oli tootloodang ca 14.000 tn (1938 a. 33.000 tn). Liha imporditi 1941. a. 5274 tn, mis peamiselt kasutati sõjaväe toitlustamiseks.

Väljaminek seltoodud olukorras võttis Soome valitsus tarvitusele mitmesuguseid abinõusid toodangu tõstmiseks ja tootlusloorkorra kindlustamiseks.

Uudisraa harimise preemiade maksmiseks alustati 1942. a. põllumajanduslikult kasutatavat pinda ca 3100 ha ulatuses. 1943. a. oli kavas ettenähtud 3700 ha ülesharimine. Määrati kindlaks talupidaja perekonnaliikmete omatavilid, loomadeõõdaks minev osa ja seemneks kasutatav teravilja hulk, tule-jääk kohustati äraandma riigi viljasalvedes, kusjuures määrati kindlaks, millise kvaliteediga peab olema müüdiv vilja, näit. ei tohi selles niiskuse protsent tõusta üle 16 protsendi. Ka on viljajäätud toetatud tootmist tasuvale tasemele, millele liituvad veel ülenormi antava vilja eest laenuvõla vree-mine, näit. on Edukand määratud premeerimiseks 1943/44 majandusaastaks 1380 milj. Smk.

Eriti on rõhku hakatud panema õlitaimede kasvatusele, milline ala oli seni vähe viljelatud. 1942. a. külvati Soomes 2300 ha õlitaimede alla, 1943/44 talvel korraldatakse õlitaimede külvise näitus, reguleeritakse liina ja kanepi hindu, mis kõik on suunatud selleks, et õli-ja kiudainete kasvatust laetaks.

Põllumajandusele on sõda sam ti avaldanud pidevat mõju. Kui rahvajal pilmusaadused andsid pool põllumajanduslikust sissetulekust ja iga 2 ha põllumajanduslikult kasutatava maa kohta peeti üks lehm, siis nüüd on piimatoodang 60% rahvaarvest tootloodangust ja vaevalt 40% toodetud piisavaadust tuleb müügil.

Sõitavalt nõrgast sõdaaastast üstutab nastane toodang lehma kohta ca 2000 kg piima. Kontrollistule lehmade arv on vähenenud 40% võrra ja ulatub nüüd ca 200.000 lehmale. Riia omalt poolt toetab kontrolliringe ja hoolitseb ka selle eest, et mitte-kontrollistule majapidamised oma normikohused täidaksid.

Kõiki kokkuvõttes on sõjaolude loomakasvatust Soomes tagasi lüüdnud, kuna teraviljakasvatust on märgata väikest tõusu. Soome põllumajanduse tasuvus on aga tõsiselt halvenenud ja põllumees on sunnitud elama varude arvel. Alles pärast sõda võib otustada, mill viisil Soome oma põllumajandust võib hakata uuesti ülesehitama.

Kindralkomissari heakskiitmist. Summade kasutamise eelarve alusel. alnib arvekontrollile Kindralkomissari läbi.

§ 5.

„Vene rahvusgruppi usaldusasutuse“ juhataja võib vene rahvusühingute organitele anda nende tegevuse jaoks kohuslike juhatusi, tähtendatud organite korraldusi ära muuta või keelata nende teostamist.

§ 6.

Käesolev teadaanne jõustub 1. oktoobril 1943

Tallinn, 27. detsember 1943. a.

Kindralkomissari Tallinnas

Litzmann

TEADAANNE

Palun eesti sõjaväelaste perekonnaliikmeid Järvamaal tekt. kauba avaldusi hool-dushvitserile mitte enam esitada. Uus avalduste vastuvõtmine aeg teatatakse „Järv a Teataja“.

Teen teatavaks, et hooldushvitseri kõnetunnid on iga päev (väljaarvatud pühad ja pühapäevad) kell 9—13.

Järvamaa Hooldushvitser.

Kiriklik teade.

Palde Metodisti kirik. Esmaspäeval ja teisipäeval 17. ja 18. jaanuaripäevadele õhtul kell 7. Jutustab õpetaja A. Poobus Tartust.

Normisekõlbulik HOBUNE vahetada töö-kõlbuliku hobusega, mis toodud normiks Teateid saab Paides, Pärnu ta. 70—11.

VAHETADA noor, hea RUUNHOBUNE VIL-JANIIDUMASINAGA. Lähemalt teateid all.

LEHM vahetada hobuse või SÄLU vastu. Lähemalt teateid Paides, Uns 15.

Mõia KANGAKUDUMISSOOD Pääm 20 ja 24 Paide, Kriitvälja, Karelsoni maja.

Kes vahetaks HOBUSE kahelohuse raaskil-vimasina vastu. Teatada Terufeldite Varivere p.k., J.-Jaani.

Rahvuse emad

Saksa naised totaalses sõjas

Sõda oma karmide korraldustega on harranud iga saksa naise ellu. Sõda leidis naised valmisina paljudeks uuteks kohusteks, karastas nende jõudu ja tugevdas nende vastupanuvõimet. Näistõõlne kätitses, perenaine talus, abiline sõjaväes, töötähtsuse ja BDM tütarlaps ja mitte viimast kohal ka majapidaja ja perekonnaema nad — kõik on sõjastatuse raskete kohustuste ja koormiste all sisseeliseid kasvanud.

Varem oli lugu nõnda: peremees juhtis talu ja perenaine kodu. Tänapäeval on aga põllumees paljudel juhtudel vahetanud adra mõõgaga, ja perenaisele, kelle päevatöö ulatus juba rahvajal varahommikust hilisõhtuni, on tulnud enda õlgadele võtta veel ka talu juhtimine. Nii kannab perenaine kahekordest vastutust, ja mitmekordset töökooormat. Kuid ometi õnnestub tal kõiki tema hooles üsaldatud vastusid parimini valituda ja lõikusaasi tööstamise meie tootlustust kindlustada. Selle kõrval aga jätkub tal jõudu, kasvatada arvukat lastepere terveks ja tublikeks inimesteks ja kinkida täis üsaldust ja lootust elu veel uutele teele lastele.

Ka saksa naistöölisteil nõuab sõda õil-maid saavutusi ja vastupidavust. Kui kätitses on päevatöö lõppenud, siis algab sadadele tühadele naistele kodune töö, hoolitsemine oma perekonna eest. Nii taovad naistöölisteid relvi oma meestele ja poegadele rindel. Nad toovad lapsi maailmale ja kasvatavad nad armastava hoolitsusega üles. Nad toovad pommikaitsetööle vaenlaste terrorit ja täidavad järgmisel hommikul uuesti vaikselt ja endastõustetavalt oma kohuseid. Mõistuse ja sõdame kõige raku-keetega tahame näha selleks üha uuesti vaeata, et luua saksa naistöölisteile vastama-lik pingutavatele tööoludele kõiki võimalikke kergendusi ja eelistada nende jõudu ja tervist.

Tahaksime sel kohal mõelda erilise tä-nollikkusega naistööliste-emadele, kelle pool seisevad praegu rindel ja kaitsvad kodumaad. Nad on kinkinud elu vilele, kuuete, seitsmele või koguni enamale lapsele ja on iga lapse eest tõotanud vabrikus aastaid kaunem, et toita neid ja kasvatada neid oma kätitööga. Üksnes neile töötajataistele võig-neme länu selle eest, et Saksamaal omab tänapäeval nii palju tubleid ja elutugevaid töötajate poegi, mitte nagu endises riigis, milline lüüdis ei hoolitsenud töötava naise ja tema endale mõtlemata, ilma välise kindlusi-leta ja nähtava tänuvõõrasustisid töötaj-naistele toona oma lapsi, kasvatades ja toites neid oma jõul kuni 18. lüüdis. Olevikus aga kindlustavad need töötajate pojad sõduritena meie elu ja riigi tulevikku. Ka paljud naistööliste-emad on tagasi pöördunud oma töökohadele, seistes väsimatult lüüses noor-maie töökaslanade kõrval, eeskujund-valna töökogemustest, usaldatavuse ja kogu-seitruuduse.

Kui kord hiljem hinnatakse saksa naiste sõjaasavutusi, siis tuleb eelkõige mõelda neile, kes pommihohustatud piirkonnas täis kindlust, vaprust ja abivalmidust vastu pidasid, murdumata ka rängemate saatuse-tööde all. Kartumatult, õkustunult ja selge pilguga rakendavad naised sel, kus on va-ja inimesi hädas toetada, elu ja varasid salildata. Veel tulistamise kestel ruttavad nad kogunemispunktidest ja hädavarjen-diteest, et hoolitseda nende eest, kes on kõik kaotanud, ja et anda neile toidu ja riituse, eelkõige aga hingelise toetuse nõi-lohustust ja abi. Alles siis, kui häda on peh-

mendatud, kui terrorirünnakult tabatute heaks on tehtud kõik, mis inimese võimu-se, võtab abistavad naised endale sega oma varanuteks varjule toimetamiseks. Paljudel neist tuli, seejärel kui nad olid oma kohut täitnud viimse piirini, seista enda kodu ruude ees.

Tahaksime sel kohal kõnelda ainult ka-heast naisest pommikahjustatud läänepiir-konnist, keda kohtasime euda külastusel ja kelle jõud tundub saksa naise jõu võrd-kujuna raskete katsumiste all. Üks neist on 33-aastane vanaema, kes oma jooksvahaige-t kättega koorib varahommikust hilisõhtuni ühes suure varustamispunktis kartuleid. Ühel terroritöö katots ta kogu oma vara, lähedased inimesed rõõvis talt suuri. Nüüd ei ole vanal emakel enam kedagi, kelle eest ta võiks hoolitseda, ühe kedagi, kes ta-da vajaks, ja nii registreeris ta end väike-selt ja endastõustetavalt aellele ühiskondli-kule töölise suurtööga.

Teist naist, kellest tahame kõnelda, koh-tasime ühes hädaluualuses. Ka tema on ühel 60. lüüdis kõig ar põlenud, vaid ennat-suit-tis hädavaevast päästa põlevast majast. Ta ise ootas esimest last ja kaotas selle tol hirmuõõl. Mõni päev hiljem saabus sõnum, et ta mees on rindel langenud. Noor naine uskus algul, et ta ei suuda kõike seda kan-da. Kuid siiski õnnestus tal jõuda tunnetu-seni, et saatust ei jätnud teda ellu meele-heitmiseks, vaid et anda talle ülesannet. Nii aitab ta nüüd seal, kus teda vajatakse, ja otsib abivõimalis tegevuses uuatust oma valudele.

Kus iganes heita pilk saksa naiste sõja-tüesannetele ja sõjasaatusele — kõikjal nä-me teinas usu ja lootuse kandjat, vaatama-ta kannatustele ja surmale. Just naised, kes tõi suurimaid ohvreid, on selleks eeskujuks. Kuis võikski sel olla teisiti? On ja naised looduse poolt määratud vankumatu elatise kandjaks. Valude ja ohtudega annavad emad oma lastele elu. Nii teavad nad ka, et uue aja sõnd toob endaga kaasa valusid ja hädaohet. Nende loomus on neid õpetanud vaatama oma elule kui tähtsusetule, kui on vaja kinkida uut elu. Nii leiavad saksa naised kui rahvuse emad ka sõja-pal-ge ees jõudu, pooldada elu ja sammuda tu-levikule vastu täis usku ja lootust headuse lõplikku võidusse.

Langenute naistele ja emadele sukki.

Enamusevastases võitluses langenud eestlaste emadele ja naistele antakse ERÜ poolt aastavahetusel kingituseks paar sukki. Sukkade saamiseks tuleb kuni 15. jaanuari-ni a. a. esitada ERÜ kohalikele ringkonna-ametile dokumendid mo